

Wow...

(Over de tien geniaalste bijbelteksten)

‘Wie waren die twee kunstenaars die met elkaar wedijverden om vast te stellen wie de zichtbare wereld het beste kan schilderen? ‘Nu zal ik je bewijzen dat ik de beste ben,’ zei de eerste en hij liet de ander een gordijn zien dat hij had beschilderd. ‘Trek het gordijn nu maar weg,’ zei zijn tegenstander, ‘En toon ons het schilderij.’ ‘Het gordijn is het schilderij,’ antwoordde de eerste lachend.’

Nikos Kazantzakis

Een leeg visitekaartje

'Ik ben die ik ben.' (3:14)

Exodus 3:1-15

Je zit in een restaurant en raakt verward in een plezierige discussie over, laten we zeggen, 'de essentie van kip'. Zegt uiteindelijk je tafelgenoot: 'Kip is kip,' en neemt tevreden een hap. Discussie gesloten. Ben je wiskundige, dan denk je nu wellicht: 'Ja hoor, $A = A$, een verzameling is gelijk aan zichzelf, wat een zinloze uitspraak.' Maar het kind aan tafel verderop vindt het volkomen logisch: 'Oké, kip is dus met niets te vergelijken, kip is zo kippig, kip is uniek.' En het weet ook dat je niet verder moet zeuren, kip is gewoon kip, en nu houden we erover op. Wat de wetenschapper niet begrijpt, begrijpt het kind: 'Kip is kip.'

Mozes vist met een smoes naar Gods visitekaartje. En krijgt een leeg kaartje. Honderden jaren heeft God gezwegen, zijn geliefde volk teerde weg in Egypte, en nu laat hij eindelijk weer van zich horen. Gespannen wacht je af, nu komt er iets, nu gaat hij onthullen hoe het zit. Je verwacht machtige taal, indrukwekkende woorden. Alles zal duidelijk worden.

God maakt een woordgrapje.

'Ik ben die ik ben.' Als je je de reclames van de mobieltjesprovider *Ben* nog herinnert ('Ik ben Ben'), proef je iets van die 3500 jaar oude humor. Als Joden de weg niet weten zeggen ze: 'Je moet naar waar je naartoe moet.' Oftewel: 'Geen idee waar je heen moet.' Zoiets zegt God hier ook: 'Het doet er niet toe wie ik ben.' Dat is zijn naam. De discussie is gesloten. De wiskundige vindt het onzin, maar het kind begrijpt het: 'Oké, God is dus met niets te vergelijken, God is zo God, hij is gewoon helemaal uniek. Laat ik maar niet verder vragen.' (Zie pagina 138.)

In dit woordgrapje van God ligt de ongekende revolutie van het jodendom. Het heeft over God leren zeggen: hij is uniek, laten we nu ophouden met praten, God is God. Punt. Exodus 3:14 is een bom die alle definities van God versplintert, alle theologie, preken en dierbare boekjes. Ook dit boekje. Ja, praten over God is niet zinloos, je móét wel, je zit nu eenmaal met een openbaring die ondanks alles het waagt te spreken – maar de echte God is daar eindeloos boven verheven. En zo zegt hij eindeloos veel door zo weinig te zeggen: ik ben groter dan iemand kan begrijpen, ik ben nooit in woorden te pakken.

Godenbeelden waren pogingen God tastbaar te maken, meetbaar, beïnvloedbaar. Dat is ook wat de bangige Mozes zo graag wil. En dan krijgt hij een leeg visitekaartje. Geen houvast aan woorden, geen houvast aan wat dan ook – blind vertrouwen moet hij! Achterover laten vallen en hopen dat je wordt opgevangen. Dat is de revolutie van het jodendom, dat het zo haarscherp heeft leren ontmaskeren wat afgodendienst is: dat we verloren zijn, als God niet verreweg onze definities overstijgt. Als je het Oude Testament een titel wil geven, stel ik voor: *God is God* (en het Nieuwe Testament *Jezus is God*). Het heilige woordgrapje van Exodus 3:14 maakt God onaantastbaar, onbesmet door onze handen en gedachten.

Voor de *Nieuwe Bijbelvertaling* zijn meer dan honderd verschillende vertalingen voorgesteld voor Gods eigennaam. Uiteindelijk is het 'HEER' geworden, maar dat is meer een symbool, een logo, dan dat het iets betekent. Wij hebben een God die *onvertaalbaar* is, we snappen domweg niet wat zijn naam betekent. De naam die alles zou moeten onthullen, we begrijpen er niets van. Zo blijft God onaantastbaar voor enige belangengroep of machthebber ook. Niemand kan zeggen: God is zus of zo, dus jij moet... Machtsmisbruik gaat altijd samen met het toe-eigenen van de laatste mysteries. Dit tackelt het Jodendom. Waar er sprake is van machtsmisbruik, is er afgoderij en staat God niet meer boven alles.

Span hem niet voor je karretje, maar dan ook voor geen enkele; ook niet voor jouw niet-snappen van God. Want op zijn visitekaartje verscheen later wel een foto. Genomen op Golgota.

Wat jij niet wilt...

‘Die man, dat bent u!’ (12:7)

2 Samuël 12:1-14

2 Samuël 14:1-33

1 Koningen 20:35-43

Een flinke lap om te lezen, maar drie fascinerende verhalen, en driemaal eigenlijk hetzelfde. De bekendste is natuurlijk die eerste. David is vreemdgegaan met Batseba, en hij heeft zelfs haar man laten doden om dit voor elkaar te krijgen. Dan komt de profeet Natan langs met een sprookje over een steenrijke boer die het enige schaapje van zijn arme buurman steelt en slacht. Puur omdat hij te gierig is om een schaap van zichzelf te slachten. David is natuurlijk verontwaardigd, maar dan onthult Natan: ‘Die gulzige man waarover ik het had, dat ben jij!’

Jaren later komt er een wijze vrouw bij David op bezoek. Davids familie is inmiddels door en door verrot en uiteengevallen: Absalom heeft een broer vermoord die hun zus had verkracht. Nu is hij op de vlucht en David neemt maar geen initiatief tot verzoening. De vrouw uit Tekoa echter vertelt een verhaal dat sterk op dat van David lijkt, en zijn reactie erop is dat... een voortvluchtige moet worden beschermd. Maar dan krijgt hij het door. Wacht even, is dit niet hetzelfde als met Natan...?

Zo’n anderhalve eeuw later komt er een (naamloze) profeet bij Achab. Achab had nogal slijmerig gedaan tegen een levensgevaarlijke vijand. De profeet vermoedt zich met wondverband en komt met het verhaal dat hij op een gevangene moest letten, maar die in een onbewaakt ogenblik heeft laten ontsnappen. ‘U hebt uw eigen vonnis geveld,’ zegt Achab. Heel grappig: Achab zegt dat de profeet zichzelf vonnist, maar precies met die uitspraak wordt *hij* degene die zijn eigen vonnis velt... Want hij heeft iemand laten schieten die moest worden veroordeeld. En God zal hem niet laten ontsnappen.

Driemaal hetzelfde. Een koning begaat een misselijke fout, hij krijgt een verhaal te horen, wordt erin meegesleept en velt zijn oordeel – en dan blijkt plotseling dat oordeel op hemzelf te slaan.

Koningen in die tijd hadden ook de functie van opperrechter. Maar de rechter moet in dit geval zelf worden berecht. Hoe doe je dat? Ook tegen-

woordig laten topfiguren zich maar lastig bekritisieren, ministers, directeuren, leraren, maar ook gewoon ouders tegenover hun kinderen. Natan, de vrouw uit Tekoa en de onbekende profeet vonden een geniale oplossing: verzin een meeslepend verhaal dat 'veilig' over iemand anders gaat, en als de koning toehapt, draai je het meteen om naar hemzelf.

Dan zit je klem. Iedereen heeft je oordeel gehoord, je kunt er niet onderuit. Als je nu een beetje waarde aan je eigen mening hecht, veroordeel je jezelf en moet je je gedrag veranderen. Dat is de judo die de profeten toepassen: de kracht van hun tegenstanders tackelt henzelf. Juist hun gevoel voor eigenwaarde doet hen zichzelf veroordelen. Het gaat om *consequent* zijn. Wat je de ander oplegt, geldt ook voor jezelf: 'Met de maat waarmee je meet, zul je zelf gemeten worden. Wat jij wilt dat anderen jou doen, doe dat anderen.' (Matteüs 7:2,12)

Consequent zijn is een kwestie van zelfrespect; wie niet zijn eigen oordeel op zichzelf toepast, verrot langzamerhand. Dat merk je uit het verschil tussen David en Achab. David groeit zo door de confrontatie, dat hij zelfs bevriend kan worden met de zoon van Natan. (1 Koningen 4:5) Maar Achab was al een stuk ongelukkiger en ongeloviger dan David, en typisch, van de profeet vindt hij dat die wel consequent moet zijn: 'U hebt uw eigen oordeel geveld.' – maar hij past dat *niet* op zichzelf toe. De truc van de profeet werkt dus niet meer bij hem, want Achab heeft te weinig zelfrespect om nog goed te willen leven, hij is letterlijk 'duister' geworden. (1 Koningen 20:43)

Kruis en munt

‘Geef het keizerlijke aan de keizer en het goddelijke aan God.’ (12:17)

Marcus 12:13-17

Aan Jezus werd geregeld een strikvraag gesteld. Twee opties en beide zijn fout. En een tussenoplossing, zoals een compromis, ontwijken of sjoemelen is ook fout, want dan val je door de mand als praatjesmaker. Elke keer reageert Jezus echter zo totaal onverwacht, prikt hij zo overal doorheen, dat de omstanders ‘perplex’ (12:17) achterblijven.

‘Mogen we belasting betalen of niet?’ (12:14) Die vraag is clever en actueel. Er waren recent nog bloedige opstanden tegen de Romeinse heffingen geweest en het volk is tegen de keizer – maar de Herodianen die de vraag stellen, hebben juist goede contacten met de keizer.

Het beroemde antwoord van Jezus wordt gewoonlijk nogal oppervlakkig-theoretisch uitgelegd. Het zou gaan over ‘scheiding van kerk en staat’, dat de keizer recht heeft op zijn gebied en de kerk op een ander gebied. Klinkt verantwoord, gladjes eigenlijk ook, maar van dergelijk constructies laat je geen gewone burgers perplex achter, hoogstens met veel geaap.

Want dat je ‘aan de keizer moet geven wat hem toekomt’, *soit*, dat is een helder antwoord op de vraag. Kennelijk kiest Jezus voor de keizer en dus tegen het volk – je ziet de vraagstellers beginnen met een tevreden grijns, je ziet het volk fronsen, wat doet hij nu...? Maar dan komen die paar woorden die alles binnenstebuiten keren: ‘...maar geef het goddelijke aan God.’

Wat bedoelt hij? Begrijp goed dat de spanning te snijden is. De vraagstellers zijn duidelijk uit op Jezus’ dood. Ze jagen op hem met steeds duurdere delegaties. En nu proberen ze een nieuwe tactiek; ze gaan hem omstandig vleien als ‘onomwonden en zelfstandig’. (12:14) Als hij zich nu eventjes verspreekt, hebben ze hem!

Jezus blijft rustig en vraagt een muntstuk te halen (een denarie is ongeveer een dagloon, zeg maar 150 euro). Hij neemt de tijd, bouwt spanning op en krijgt de leiding van het gesprek door zelf vragen te gaan stellen. En als hij dan alle aandacht heeft, komt die ene zin: ‘Geef aan de keizer wat van hem is, maar aan God wat van hem is.’ Je moet de keizer niet geven wat niet van hem is – dat moet je aan God geven, dat is van God. Dit zegt hij terwijl hij doorheeft dat ze hem testen met als doel: uitleveren bij de

keizer! Hé m moeten ze niet aan de keizer uitleveren, maar hij moet naar God want hij is van God...

De uitspraak gaat over het muntstuk, maar dus tegelijk over Jezus' dood. Hij ontmaskert de vraagstellers die hem onrechtmatig willen toespelen aan de keizer. Ze voelen zich betrappt. Want hij vergelijkt zich in deze geniale zin met een belastingmunt. Maar hij mag niet aan de keizer worden gegeven, en is dus 'van God'. Besef dat een denarie toentertijd het hoofd van Tiberius vertoonde met de tekst 'Keizer Tiberius Verheven zoon van de goddelijke Verhevene' (Augustus). Net zoals de denarie het beeld van de keizer draagt, draagt Jezus het beeld van God.

Maar hoe geven we hem dan aan God? De keizerlijke munt is om aan de keizer hoofdgeld te betalen, maar de goddelijke Jezus is om aan God hoofdgeld te betalen. Wij kregen hem om onze schuld bij God in te willigen, onze 'belasting'. De vraagstellers zoeken signalen van revolutie, maar Jezus verdrijft de overheersers uiteindelijk door zijn diepe vernedering aan het kruis... 'Zijn kruis is bij God onze munt.' (Jakob van Bruggen)

Hoe wil je voortleven?

‘Diegene huwt niet en wordt niet uitgehuwelijkt... God is geen God van doden, maar van levenden.’ (20:35,38)

Lucas 20:27-40

Sadduceeën geloven in niets bovennatuurlijks, behalve in God. Geen engelen, geen leven na dit leven, *hier* is het leven. Ze willen dus ook een letterlijke interpretatie van de bijbelteksten. Alles moet tastbaar zijn en duidelijk. Logisch voor mensen die meestal rijk en geslaagd waren.

Welnu, ook deze Sadduceeën ergeren zich aan Jezus' optreden. Vast omdat hij hun duidelijke leventje bedreigt en iets bovennatuurlijks naast God lijkt. Ook zij hebben een strikvraag bedacht. Ze vertellen een slim verhaaltje over het zogeheten 'leviraatshuwelijk'. (20:28-32) Dat was een wet in het oude Israël: als een echtgenoot sterft en de vrouw die hij achterlaat heeft nog geen kinderen gekregen, moet zijn broer met haar trouwen, zodat er alsnog kinderen kunnen komen. (Deuteronomium 25:5,6) Maar nu is er die arme dame die op deze manier zeven broers trouwde, nog steeds kinderloos bleef, en ze komt in de hemel: wat nu, met wie moet ze nu trouwen?

Het is een slim verhaaltje omdat 't het aandachtspunt verlegt. Het lijkt te gaan over die (komische) situatie in de hemel en je bent geneigd daarop in te gaan. Zeven huwelijken tegelijk? Of eentje en zes mannen ongehuwd laten? Het gewone volk zal het allemaal absurd vinden en Jezus ongehoorzaam achten. Bovendien is de volgende vraag dan meteen: Maar waarom heeft Mozes die wet dan gegeven? Als er straks weer hertrouwd kan worden, kon die vrouw toch ook best wachten en in de hemel met haar eerste man kinderen krijgen? Beste Jezus, *minacht jij niet de wet van God?*

Volgens de Sadduceeën probeert deze regeling het uiterste om *hier en nu* kinderen te krijgen, want 'de familienaam mag niet verdwijnen'. (Deuteronomium 25:6) Daaruit concluderen ze dat er dus geen andere mogelijkheid meer is om kinderen te kunnen krijgen, dat er dus blijkbaar *geen hemel* is. Het leviraatshuwelijk zou dus bewijzen dat je hoogstens voortleeft in je kinderen, verder niet.

Jezus trapt echter niet in hun val en reageert op deze achterliggende redenering. (20:37) Mozes zou impliceren dat er geen leven na dit leven is? Mozes zegt meer. Ook al toen Abraham allang was gestorven, bleef God zich zijn God noemen. Dus Abraham leeft nog. Dat klinkt raar in onze

oren. Waarom zou iemand nog leven als je je naar hem vernoemt? Dat de fabrieken nog steeds Philips heten, betekent toch niet dat Gerard Philips nog leeft?

Nee, maar voor God wel. Want hij is 'van de levenden'. (20:38) In onze redeneringen kan iets alleen maar voortleven in onze herinneringen of via kinderen. Maar dan 'ken je niet Gods kracht'. (Marcus 12:24) Want bij God kan het wel. Hij doet niet mee aan onze redeneringen van dood, onze idee dat er niets meer dan hier-en-nu is – hij is niet 'van de doden'. Als er een sterke God is, is er ook een leven na dit leven. Wie in 'iets' gelooft, moet ook in een hemel geloven.

Zo wordt dus het *fake* probleem verrassend opgelost: er wordt later in het geheel niet getrouwd! En de onderliggende bloedserieuze redenering krijgt een nog verrassender weerwoord: 'Later trouwen we niet meer, *want* we sterven niet meer.' (20:34-36) Kennelijk trouwen we nu dus *omdat* we sterven. We zijn bang niet voort te leven, en willen kinderen en een familienaam om maar een beetje te kunnen voortleven.

Dat is tenminste de houding van de Sadduceeën. Maar volgens Jezus is dat een *doodse* levenshouding. Hier en nu? Alles moet tastbaar, concreet en letterlijk? Dan vlucht je voor de dood en word je dus door de dood geregeerd. Dan is het inderdaad een probleem als je niet via kinderen of herinneringen voortleeft. Maar als je vertrouwt op de kracht van God, breekt je leven open en kun je echt leven.

Net niet

‘U bent niet ver van het koninkrijk van God.’ (12:34)

Marcus 12:28-34

De dag nadat hij de tempel heeft schoongeveegd (11:15-19), wordt Jezus begrijpelijkerwijs langdurig en fanatiek ondervraagd. Maar het eindigt ermee dat ‘niemand hem nog verder een vraag durfde te stellen’. (12:34) Dan ben je benieuwd naar wat hij als laatste zegt. Dat moet wel een klapper zijn. Maar dan komt het, het laatste zinnetje van Jezus was: ‘U bent niet ver van het koninkrijk van God.’ Dit klinkt wel heel vriendelijk en alledaags. Hoe kan zoiets nu ooit een groep fanatieke geleerden doen afdruipe(n)?

Sowieso is het een vreemde anekdote. De hele dag is Jezus lastiggevallen met felle strikvrAGEN. Maar nu stelt een bijbelwetenschapper opeens een heel open vraag, Jezus geeft rustig antwoord – en de geleerde stemt ermee in. Het kan niet idyllischer. Toch zegt Jezus daarop: ‘Je bent er dichtbij, maar *net niet*.’ Was er dan toch iets aan de hand met die geleerde?

Als je zorgvuldig leest, blijkt dat inderdaad onder die brave oppervlakte een grandioze spanning broeit. De paralleltekst in Matteüs verkapt al dat de bijbelwetenschapper ervan baalt dat Jezus nu ook al de Sadduceeën had afgetroefd, en dat hij ‘hem in de val wilde lokken’. (Matteüs 22:35) En daartoe verzint hij een nieuwe vraag: ‘Wat is het belangrijkste gebod?’

Klinkt niet bepaald bedreigend, zou je zeggen. Een eitje. Want het antwoord weet ieder kind: God eren natuurlijk! Waarom zou die geleerde zoiets vragen? En het klinkt helemaal alsof je in een Joodse basisschool bent, als Jezus ook nog antwoordt: ‘De Heer is één, heb hem lief met heel je wezen.’ Dit is letterlijk het zogeheten *Sjema*, zeg maar de Joodse geloofsbelijdenis, dat elk kind uitentreuren wordt ingeprent. (12:30; Deuteronomium 6:7)

Tot zover de eerste catecheseles. Want dan komt de grote draai. Jezus komt plotseling met nóg een eerste gebod, ‘een ander gebod dat nog groter is, bestaat niet’: je moet je naaste liefhebben als jezelf. (12:31) Dat was in die tijd schokkend. Hoezo *twee* grootste geboden? Waar slaat dat op? Maar terwijl de omstanders fronsen, slikt de wetenschapper, want hij beseft dat hij is ontmaskerd.

Hoe dan? Die geleerde stelde die basisschoolvraag, omdat hij zich ongelooflijk stoorde aan Jezus' goddelijke pretenties. Het antwoord moest wel zijn dat God alle eer krijgt, het *Sjema*, maar Jezus leek zichzelf God te noemen, dus wellicht versprak hij zich nu. Als hij er ook maar iets vanaf zou doen, konden ze hem laten executeren.

Maar Jezus doet er niets vanaf, hij doet er iets bij. Door na het standaardantwoord zo onverwachts te zeggen 'heb uw naaste lief', onthult hij wat hier eigenlijk aan de gang is: de geleerde heeft hem duidelijk niet lief. En dit onthult hij met een citaat uit de bijbel. (Leviticus 19:18) Daar moet deze Jood het mee eens zijn, net als met het eerste deel van z'n antwoord.

Het is de *combinatie* die het 'm doet. Deze twee grootste geboden zijn eigenlijk hetzelfde, zegt Jezus. Als je niet van je naaste houdt, houd je niet van God. Als je niet van *mij* houdt, houd je niet van God. Door volledig recht in de leer te blijven en louter twee citaten te combineren, ontmaskert Jezus deze geleerde die *niet* recht in de leer is, en sterker nog: hij houdt tegelijk al zijn eigen goddelijke pretenties vol.

Hier moet de bijbelwetenschapper het mee eens zijn, maar hij kan het niet. Dus gaat hij spelen met woorden. Hij doet overdreven alsof hij het met Jezus eens is: 'Prachtig!' Maar verandert heel subtiel de woorden: 'Inderdaad, God is één, *en er is geen ander.*' (Jij, Jezus, jij dus niet.) 'En inderdaad, God totaal liefhebben en je naaste als jezelf, *is belangrijker dan allerlei offers.*' (12:32,33)

Het belangrijkste wordt opeens: belangrijker dan... De geleerde kan namelijk niet expliciet ontkennen wat Jezus zei; het waren simpel bijbelcitaten. Maar toegeven kan helemaal niet, want dan zou hij zichzelf opzij moeten zetten; dan zou hij Jezus niet mogen haten en zijn goddelijke claims serieus moeten nemen.

Jezus heeft dit gesjoemel feilloos door en noemt het 'slim'. (12:34) Maar door zijn gedraai is deze geleerde er nog niet, *net* niet. Want hij heeft wél 'een gebod dat nog groter is' dan God eren en je naaste liefhebben als jezelf: *hij heeft zichzelf meer lief dan Jezus.* En daardoor heeft hij zichzelf meer lief dan God. Dit voelde de geleerde en hij moest afdruipe. Hij moest een keus maken waar hij niet aan wilde.

Wie wel in God gelooft maar niet in Jezus, is er bijna. Maar net niet.

Ingebroken

‘Vriend, uw zonden worden u vergeven.’ (2:5)

Marcus 2:1-12

Het moet nogal een heisa hebben gegeven. Het staat hutjemutje vol in het huis van Jezus, en dan opeens gestommel boven. Iedereen kijkt omhoog, de tegels worden weg getild, tegel voor tegel meer blauwe lucht, handen die grijpen, gruis op de haren, steentjes vallen – als er maar niet een tegel op je hoofd valt! Zo gaan inbraken; dit lijkt wel een inbraak op klaarlichte dag. En dan wordt zelfs een draagbalk weggebroken, splinters, vier gezichten, touwen, en een draagbaar die plompverloren naar beneden zakt. Er is geen ruimte, het staat hier hutjemutje, au ik heb die gehandicapte op m'n hoofd, ik houd het niet, maak ruimte, nu moeten we wel ruimte maken...

Vier mannen slopen het huis van Jezus, en wat zegt hij als er na veel geduw eindelijk wat ruimte is? ‘Vriend, je zonden worden je vergeven.’

De omstanders, wij inclusief, de dragers, en zeker de verlamde krijgen grote ogen: ehm sorry, maar dát was niet helemaal de bedoeling – hiervoor al die moeite... En zeker de religieuze docenten (die van heinde en verre zijn gekomen, zie Lucas 5:17) zijn hoogst verontwaardigd, maar op een andere manier: dit is regelrechte godslastering! ‘Dit hier’ doet alsof hij God is en kan vergeven – wat een brute arrogantie! (2:7)

Hier heeft Jezus echter doelbewust op aangestuurd. Hij stelt een vraag, die hoe meer je erover nadenkt, steeds verwarrender wordt: ‘Wat is nu gemakkelijker: zeggen ‘je zonden zijn vergeven’ of ‘je bent genezen?’ (2:8,9)

Deze vraag is bewust dubbelzinnig. Meestal leggen we het uit alsof het antwoord moest zijn: je zonden zijn vergeven. Zonden vergeven zou dan makkelijker zijn, want dat kun je gerust beweren ook al is het niet echt zo. Dat iemand zal genezen kun je echter wel beweren, maar je moet het ook *bewijzen*. Toch kun je ook volhouden dat het antwoord juist moest zijn: je bent genezen. Genezen is makkelijker, dan kunnen er immers wel meer, moeders, doktoren, magiërs... Om echt te *doen* is dat toch makkelijker dan vergeven, want vergeven kan alleen God.

Het paste niet in het hoofd van de religieuze docenten dat er op aarde vergeven werd, maar de geniale vraag van Jezus werkt als breekijzer. Eigenlijk wordt er niet in zijn huis ingebroken, maar breekt hij in bij hen. Hij maakt er een kwestie van integriteit van. Is hij een charlatan, is hij ‘deze

hier', is gewoon maar 'een mensenzoon' (zoals hij zichzelf geregeld ironisch noemt)?

Of is hij... God? Die optie komt nu wel dichterbij, omdat Jezus meteen zijn integriteit bewijst door te doen wat hij zegt: prompt geneest hij de verlamde man. Past dit in het hoofd van de docenten?

Jezus stelt een vraag maar wacht niet op het antwoord. (2:10,11) De Farizeeën stelden hem een vraag en wilden per se antwoord, want hun doel was hem te vernederen. Jezus hoeft hen niet zo nodig te kijk te zetten en weet ook dat er geen antwoord zal komen. Hij zet de Farizeeën niet onder druk en gaat zonder hun antwoord door; later zal hij strenger worden maar dan is hij ook langer aan het prediken en valt de Farizeeën meer te verwijten. Maar ook nu al moeten de hoogwaardigheidsbekleders hun bezwaren wel stil houden; als je openlijk wilt beredeneren dat Jezus geen God is, loop je vast. (Zie pagina 26.) De bezwaren moeten ondoordacht blijven.

Daarom was er later ook een hele massahysterie voor nodig om Jezus ooit gekruisigd te krijgen. Nu slopen vier mannen zijn huis en hij zegt alleen: 'Je zonden zijn je vergeven.' Niet veel later slopen ze zijn lichaam, hij zegt alleen: 'Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen.' (Lucas 23:34)

Alles van Jezus ging kapot, zodat hij bij ons kon inbreken en wij heel zouden worden.

De dorst van iedereen

‘Het water dat ik geef, zal een bron in je worden.’ (4:14)

Johannes 4:1-42

In Samaria woont een ongelukkige vrouw. Haar leven is nogal ruig verlopen, ze heeft al vijf huwelijken achter de rug. Nu heeft ze een zesde relatie, maar daaraan durft ze zich niet meer te geven. Deze man heeft ze gewoon voor het geld en tegen de eenzaamheid. Een zesde huwelijk, daar gelooft ze niet meer in. De andere vrouwen, wat netter en burgerlijker dan zij, moeten niets van haar hebben, en dat laten ze merken ook. En dus gaat ze maar water putten midden op de dag. (4:6) Dan is het wel stikheet, maar er is tenminste niemand die nare opmerkingen maakt of (nog erger) haar negeert.

Maar dan krijgt ze aandacht! Van een man nog wel, een vriendelijke man die haar om hulp vraagt: ‘Als je toch bezig bent, geef me ook wat te drinken.’ Eindelijk iemand die iets van haar vraagt. Want dat is misschien nog wel het moeilijkste van een sociaal isolement. Je wilt zo graag contact, maar het gaat steeds van jou uit. Nooit komt er eens iemand naar jou toe, altijd ben jij afhankelijk van anderen, en je voelt je waardeloos. Maar deze man ziet haar staan.

Maar hij is Jood. En Joden kotsen van Samaritanen, dus hier moet weer iets achter zitten. Net als al die vrouwen uit haar stad, is deze rabbi vast weer van plan haar te kwetsen. Achterdochtig dus: ‘Joden gaat niet met Samaritanen om, hoor.’ Met een glimlach suggereert Jezus dat zij haar reserve wel mag laten varen: ‘Als je echt door hebt wie ik ben, zou je *mij* om water vragen.’ (4:9)

Zo vertelt hij tegelijk dat niet hij iets nodig heeft, maar zij. En dat hij de oplossing is. Maar de Samaritaanse vrouw is nog lang niet zo ver. Sceptisch zegt ze: ‘Meneer-zonder-water, dit is een goede bron, hoor. Ik heb niets nodig. En met dat soort pretenties moet u wel nog voornamer zijn dan onze voorvader Jakob.’ Ze daagt uit, maar ondertussen is ze wel minder gereserveerd geworden, want ze zoekt het contact: *onze* voorvader Jakob.

Maar Jezus komt steeds dichterbij. Het wordt nu eng. Hij weet hoeveel mannen ze heeft versleten, nooit was het genoeg, steeds kreeg ze weer dorst... ‘Van dit water krijg je steeds weer dorst, maar ik heb water dat als een bron in jezelf is. Dan heb je nooit meer dorst.’ (4:10-15) De vrouw hoopt zo hard dat het nog steeds over de put gaat, en niet over *haar*, en dus

reageert ze lekker oppervlakkig: ‘Nou, dat is mooi, geef me maar dat water, dan hoef ik niet steeds te sjouwen.’

Jezus heeft getoond dat hij haar respecteert, en nu kan hij gaan ‘stoken’, de zere plekken aanwijzen: ‘Je bent een mannenverslinder.’ Je mag pas kritisch worden, als je je liefde hebt getoond. Maar de vrouw is nog niet om en blijft sceptisch: ‘Je hebt veel inzicht, maar wat heb ik daaraan? Jullie Joden zeggen toch dat jullie de waarheid hebben. Wij zijn toch minderwaardig?’ (4:16-20)

Nu heeft Jezus haar waar hij haar wil hebben. Hoe vaak zie je niet dat mensen die er niet bij horen, zulk destructief gedrag gaan vertonen, dat ze helemaal geïsoleerd raken? Als je er niet bij hoort, kan dat zo je eigenwaarde slopen, dat je jezelf niet eens meer belangrijk genoeg acht om goed te doen. Criminelen haten vaak zichzelf, niet omdat ze crimineel zijn, maar andersom, ze werden crimineel omdat ze zichzelf haatten. Ze hoorden niet bij de mooie, keurige, belangrijke mensen – hun enige plek leek om de mooie dingen kapot te maken. En zo is de cirkel rond, want nu horen ze er nooit meer bij. Zelfhaat bevestigt zichzelf.

Jezus doorbreekt op een geniale manier deze cirkel van zelfhaat en isolement. ‘Jij voelt een diepe leegte, en probeert die te vullen met aandacht van mannen. Maar daardoor werk je je alleen maar verder in de nesten, en raak je jezelf en al je contacten kwijt. Er is maar één antwoord op die dorst die iedereen voelt: vul je hart met God! En laat je niet wijsmaken dat dit niet voor jou is, God is voor iedereen!’ (4:21-26)

Nu is de ban gebroken. Ze rent naar de stad en kan opeens openlijk de roddeltantes aanspreken. (4:39) Die geven haar het voordeel van de twijfel en komen ook tot geloof. ‘Kijk,’ zegt Jezus tegen zijn discipelen, ‘Iedereen hoort erbij, ook de Samaritanen.’ (4:41)

De focus van een erfgenaam

‘Gelukkig wie zachtmoedig is, want zij zullen de aarde erven.’ (5:5)

Matteüs 19:13-15 (eventueel Marcus 10:13-16 of Lucas 18:15-17)

De aarde erven, het koninkrijk erven, het zijn unieke woordcombinaties die je verder nergens terugvindt in Jezus' tijd. (Matteüs 25:34) Schrijf het maar toe aan het unieke taalscheppende vermogen van Jezus. Want in dat ene woordje 'beërven' ligt heel de revolutie van het christendom. Wat is er namelijk aan de hand als je iets erft? Dan is er iemand gestorven. En wat is er dus gebeurd als je de aarde of het koninkrijk erft? Dan is de koning gestorven, de ware Koning van de wereld... Jezus vertelt over zijn eigen dood en hoe hij daarmee de wereld ons tot erfenis geeft. (Hebreeën 9:16)

Een erfenis krijg je zelden omdat je hard hebt gewerkt. Een erfenis krijg je omdat je iemands kind bent, iets waar je niets aan kunt doen. Zo brachten mensen baby's bij Jezus. (19:13) Geen kleuters, zoals we ons dit bekende verhaal meestal voorstellen, maar baby's: hetzelfde Griekse woord wordt gebruikt voor Jezus als hij net geboren is. Baby's zijn niet nederig, baby's doen niets goeds, baby's geloven niet. Baby's doen *niets*. Maar... 'Het koninkrijk van God is voor wie zijn als zij.' (Marcus 10:14)

Je kunt niets doen om in het koninkrijk te komen. Ook niet zachtmoedig zijn of nederig, zelfs niet niets doen. Er is geen truc, geen enkele manier om de komst van de mooie wereld te bespoedigen.

Dat is volstrekt revolutionair. Mensen proberen altijd een hemel op aarde te stichten. Precies dat wilde Judas en omdat Jezus het anders wilde, gaf hij Jezus aan en werd deze geëxecuteerd. Precies dat was de fout van de kruistochten. Het communisme was de laatste massale poging, maar je ziet hetzelfde weer gebeuren in de plastische chirurgie. Idem in gezinnen en liefdesrelaties: we willen hier en nu de perfectie bereiken.

Een utopie afdwingen wordt echter onvermijdelijk gewelddadig. Je ziet het gedrag van Judas mislopen. Het communisme vermoordde tientallen miljoenen onschuldige burgers. De plastische chirurgie maakt ons net zo lang onzeker tot we vrijwillig ons prachtige lichaam laten verminken tot een eenheidsworst; barbie zou wel eens een wrede dictator kunnen blijken dan Stalin. Ook gezinnen en liefdesrelaties gaan kapot als mensen weinig kunnen accepteren; zij voelen zich persoonlijk verantwoordelijk en gekwetst als het volmaakte maar niet komt. (Zie pagina 104.)

Tegen de onhebbelijke volmaaktheidjagers zegt Jezus: je kunt er niets aan doen, je *erft* de utopie. Alleen baby's krijgen het mooie leven. 'Vlees en bloed kan het koninkrijk van God niet erven.' (1 Korintiërs 15:50) Wie alleen maar vecht voor een mooi leven, maakt z'n leven uiteindelijk kapot.

Tegelijk zie je een omgekeerde beweging. Niet een utopie afdwingen, maar mensen die teleurgesteld heel de utopie maar afschrijven. Postmodern heet je dan, nuchter. Het christendom noemt het cynisme. Want je laat andere mensen en jezelf stikken als je niet meer in een mooiere wereld gelooft. Dan laat je alles maar op z'n beloop en weiger je in te grijpen. Als je niet in een hemel gelooft, wordt het op aarde een hel. Wie relativistisch wordt, kiest uiteindelijk voor zichzelf. Geen ideaal hebben is net zo gewelddadig als je idealen koste wat kost verwezenlijken.

Tegen deze cynici zegt Jezus: jawel, er komt wel degelijk een utopie aan, er *is* een groot verhaal! Dat is geen arrogantie, dat is domweg de humor van God. En die humor van God doet wel degelijk iets met je. Want hoe leef je als je weet dat er een gigantische erfenis aankomt van een liefdevolle vader? Je leeft als een waardig erfgenaam. Je leeft in de stijl van het koninkrijk. Je kunt de erfenis niet versnellen door te 'slijmen' en keihard te werken, je hoeft niet bang te zijn onterft te worden. Maar je kunt wel God blij maken.

Als Gods blijdschap je focus is, wordt het leven mooi. Je bent niet liefdevol *zodat* je een droomleven krijgt, maar *omdat* je het krijgt. Je erft de aarde. Wij zijn troonopvolgers. We zullen koningen en koninginnen worden. (Romeinen 5:17; 2 Timoteüs 2:12) Met dat vooruitzicht ga je net als prinses Máxima alvast een inburgeringscursus doen voor die nieuwe positie. Je voelt de verantwoordelijkheid nu al. Je bent nu al een symbool van het nieuwe rijk.

Je kunt niets doen om het mooie leven te bereiken. Maar je gaat mooier leven omdat het er aan komt. Je bent troonopvolger en bent aan het inburgeren.

Al het gezonde van het geloof komt samen in die weergaloze woorden van onze Koning: 'Zoek eerst het koninkrijk en zijn gerechtigheid, dan krijgt u al het andere erbij.' (Matteüs 6:33)

De barmhartige Marokkaan

‘Wie van deze drie is volgens u de naaste geworden van het slachtoffer van de rovers?’ (10:36)

Lucas 10:25-37

Het verhaal van de barmhartige Samaritaan is overbekend. Zo bekend dat het dwarse ervan niet meer opvalt. Vertaald naar deze tijd zou het over een Marokkaan gaan. Net als de Joden de Samaritanen, vinden veel Nederlanders Marokkanen immers asociaal. Maar in dit verhaaltje worden alle vooroordelen weggevaagd. Iemand is in een trein in elkaar geslagen en beroofd, ligt naakt in een coupé en dan komt Andries Knevel langs en die laat 'm liggen. Komt Willem Ouweneel langs, laat hem ook liggen. Zo dwars vertelt Jezus het.

Dan komt er uiteindelijk een Marokkaan langs die meteen zijn shirt uittrekt en het bloeden stelpt. Let wel, de Marokkaan weet niet met wie hij te maken heeft: de gewonde kan een slachtoffer zijn maar ook een crimineel. Misschien helpt hij wel een verkrachter. Hij weet het niet en toch helpt hij. Geen selectie bij de poort, geen angst een misser te begaan – gewoon helpen. Bij het eerste station tilt hij de zwaargewonde man eruit en belt een ambulance. En omdat niemand weet wie de man is, misschien is het wel een onverzekerde zwerver, belooft de Marokkaan garant te staan voor alle kosten. Een blanco cheque die kan oplopen tot tienduizenden euro's.

Aanleiding voor het verhaal is de vraag van een theoloog: hoe krijg ik eeuwig leven? Een adolescent stelt even later dezelfde vraag. (18:18-27) Deze jongen is onzeker maar staat open voor Jezus; Jezus geeft dan ook bemoedigend het antwoord zelf. De theoloog is echter arrogant en wil alleen maar Jezus op een fout betrappen. (10:25) Hem laat Jezus dus zelf maar het antwoord geven, zodat er geen ontsnapping mogelijk is. En in beide gevallen blijkt het juiste antwoord: heb God intens lief en je medemensen als jezelf, dan zul je altijd blijven leven.

Zowel de theoloog als de adolescent wist dit eigenlijk allang, maar toch weerhoudt hen iets het ook te *doen*. De zwakte bij de jongen ligt, zoals bij zoveel gelovigen, bij zijn geld. De zwakte van de theoloog ligt ergens anders. Als een echte wetenschapper wil hij *definities*: ‘Oké, ik moet mijn medemens liefhebben, maar wie is dat dan, kunt u nauwkeuriger zijn?’ Kennelijk voelt hij zich tekort schieten, maar wil hij zichzelf rechtpraten

(10:29) door te suggereren dat het niet aan hem ligt, maar dat God onduidelijk is. Een slimme afleidingsmanoeuvre die veel gelovigen uithalen: net zo lang praten tot het probleem onder zo'n lading woorden bedolven is dat je niets meer hoeft te doen. (1 Timoteüs 6:4,5; 2 Timoteüs 3:5; Titus 3:9)

Maar Jezus draait alles om. Niet: wie is mijn naaste? Maar: van wie ben *ik* de naaste? Vraag niet wie je moet helpen, maar vraag of je zelf een helper bent. De medemens heeft geen definitie, *jij* bent een medemens. Als je om definities gaat vragen, heb je een voorbehoud, dan ga je regels maken. Die help ik wel, die niet. Jezus vraagt geen lijnen te trekken, maar altijd open te staan om iets te kunnen doen. *Zo word* je telkens weer medemens; Jezus vraagt opvallend genoeg wie naaste 'geworden' is. (10:36) Naaste ben je blijkbaar niet zomaar. Niet die ander moet maar blij zijn dat jij hem of haar helpt, jij moet blij zijn dat je mag helpen. Dan pas word jij naaste. Dan pas word je mens.

Er speelt nog een laag mee in dit gesprek. Zoals vaak in de evangeliën is de ondertoon dreigend. De theoloog wil Jezus 'op de proef stellen' (10:25) en de vraag waarmee hij hem wil pakken is die definitievraag: wie is mijn naaste? Blijkbaar verwacht hij dat Jezus hierop een fout antwoord zal geven; Jezus was revolutionair bezig en zal vast zeggen dat alleen zijn volgelingen erbij horen. Maar nu vertelt hij dus een dwars verhaal en zegt dat je geen definities moet maken, maar open moet staan. *Niet denken maar doen.*

Maar er is meer aan de hand. Jezus wordt soms zelf 'Samaritaan' genoemd. (Johannes 8:48) Zinspeelt hij hier op zichzelf? Jezus reist rond en ontfermt zich over de zieken. Jezus geeft een blanco cheque voor anderen. Met een blanco cheque kun je failliet gaan en inderdaad geeft Jezus uiteindelijk alles, zelfs zijn leven. Wie is de naaste van de zwakkeren? De theoloog moet zelf weer het antwoord geven: 'De man die medelijden met hem heeft getoond.' (10:37) Dat is Jezus! Jezus is de barmhartige Marokkaan. Hij is onze naaste. En pas als je anderen helpt word je als hij. Dan pas ben je waardig ook een barmhartige Marokkaan te zijn.

Hoe één zinnetje de wereld redde...

‘Wie van u zonder zonde is, kan de eerste steen werpen.’ (8:7)

Johannes 8:1-11

Hoe is het mogelijk dat één enkel zinnetje een hele groep kwade fundamentalisten, nota bene op eigen terrein in de tempel, kan doen afdruipe­n? Hoe kan dat ooit, zeker nu ze elke komma, ja elke verkeerde toon, zullen aangrijpen je te pakken? Jezus' eigen leven staat op het spel, en sterker nog, ook nog het leven van de vrouw die is betrap­ t terwijl ze vreemd ging – één misplaatst woord en zowel hij als de vrouw worden gelyncht...

De groep fundamentalisten is slim. Jezus is altijd zo vergevingsgezind tegenover zondaren, maar de Joodse wet is overduidelijk wat betreft vreemdgaan: de doodstraf. Als hij nu maar iets afdoet van zijn eigen vergevingsgezindheid (wat met al de dreiging nogal begrijpelijk zou zijn), zal het volk teleurgesteld zijn en is hij zijn geloofwaardigheid kwijt. Maar als hij ook maar iets van de Wet relativeert, is hij nog veel radicaler verloren: dan is er eindelijk een keihard punt om Jezus officieel uit de weg te ruimen.

‘Wie van u zonder zonde is, kan de eerste steen gooien.’ Wat Jezus hier doet moet de omstanders volstrekt in de war hebben gebracht. Hij sluit volledig aan bij de Wet; hij ontkent niet dat wie vreemdgaat, geëxecuteerd moet worden. Alle valkuilen van zijn ondervragers vermijdt hij. Maar op de een of andere mysterieuze manier draait hij het zo, dat zijn vergevingsgezindheid sterker dan ooit blijft staan. Hijzelf stelt een nieuwe wet – die alles binnenstebuiten keert. En deze wet fileert alle motieven van zijn aanvallers.

Immers, deze groep zat vast in het-beter-weten, ze voelden zich eindelijk verheven en daarom dachten ze dat ze Jezus wel eventjes konden oppakken en tegelijk een vrouw lynchen. Die waan konden ze echter alleen volhouden *in een groep*. En daarom zei Jezus: ‘Wie van u zonder zonde is, kan de eerste steen gooien.’ De eerste steen... Je ziet ze denken: Ben ik zonder zonde? Wat zouden anderen dan wel niet zeggen, als ik een steen gooi? Jezus draait het zo, dat iedereen naar zichzelf gaat kijken, en niet meer mee kan golven in de groep. En dan kun je je niet meer verheven voelen, gewoon een ander na-apen en meedoen. Wie naakt is en zonder de bescherming van een groep, oordeelt heel anders.

Niemand werpt die ene allermoeilijkste, eerste steen... Raken we ooit uitgedacht over deze zin? En toch was dat ene zinnetje waarschijnlijk niet

genoeg geweest tegen zo'n groep woedende mannen. Dat is het mysterie van Jezus die in het zand schrijft. Al vóór het zinnetje trekt hij kalm wat lijnen in het zand op het tempelplein. Hij wacht af om de groep de magie van het moment af te nemen en zelf het initiatief weer terug te krijgen. Niet nederig, niet ongeïnteresseerd, niet geïrriteerd (de groep zou in al die gevallen direct een aanleiding hebben gevonden om hem te pakken), maar gewoon rustig bezig met iets anders en klaar voor zijn moment.

Deze geniale lichaamstaal werkt nog krachtiger erná. Zonder dat zou hij heel het effect van zijn zin hebben vergooid. Niet de groep serieus stuk voor stuk aankijken, juist níet nederig wachten op de uitkomst – maar weer met iets anders bezig. Niemands arrogantie krijgt ook maar één moment voeding om los te barsten, de groep is aan zichzelf over gelaten – en valt dus uit elkaar. De zieke magie van de agressie tegen een zondebok is gebroken.

‘Niemand heeft u veroordeeld?’ (8:10) Je hoort de humor in Jezus' stem als hij opkijkt en iedereen afgedropen is. En dan: ‘Ook ik veroordeel u niet.’ Hij gooit niet de eerste steen, en de ondertoon is duidelijk: ik ben dus zonder zonde. Maar de enige die reden heeft tot trots, gebruikt zijn kracht niet om af te stoten, maar om anderen sterker te maken. En dus laat hij het niet maar bij niet-veroordelen. Zijn oordeel is geen veroordelen. Het is niet destructief, zoals dat van de Farizeeën, er zit geen agressie in – zijn oordeel is constructief, hij wil alleen maar opbouwen. Daarom zegt hij niet: ‘Ga nu maar.’ Dat zouden wij opgelucht hebben gezegd. Nee, vol liefde zegt hij: ‘Ga nu maar – en zondig niet meer.’ (Niet dat schoolmeesterige ‘maar...’, maar rustig ‘en...’)

Wat Jezus schreef in het zand wordt niet verteld. Johannes houdt het wijselijk voor ons geheim, alsof hij wil zeggen: die letters zijn weggewaaid, en zo ook het wonder van dat moment. Jezus is onnavolgbaar. Deze keer redt hij alles door te spreken, maar later zal hij juist zwijgen. Als hij zelf voor Pilatus staat spreekt hij niet één zo'n briljant zinnetje. Jezus gebruikt zijn genie nooit voor zichzelf maar steeds voor anderen. En nu redt hij door wél te spreken het leven van een vrouw. En bijna *en passant* zijn eigen leven. Dit zinnetje redt zijn missie en daarmee de wereld.